

Ona Kareninienė – kvaila, bet užtat lietuviška

Doc. dr. Antanas Smetona, VU Filologijos fakulteto dekanas,
www.DELFI.lt

2016 m. vasario 23 d. 13:28

Na štai, nugriaudėjo dar vienas raidžių karų raundas. Galva, nors truputį svaigsta, šiaip, atrodo, sveika – vis dar kvaili klausimai jon lenda. Todėl laikas lįsti iš apkasų. Nesu koks lenkas, kad prieš tankus ar patrankas su kardu šokčiau, bet per pagarbų atstumą pykštelėti sunkiasvorių link – tiesiog lietuviška priedermė.

Antanas Smetona

© DELFI (K.Pansevič nuotr.)

Rašau, nes negaliu nerašyti

Ar vėl būsiu apkaltintas nepagarba vyresniesiems? Patikėkite, gerbiu aš tą žilą plauką, ir berods nieko blogo apie jį nesu pasakęs, na gal švelniai pasišaipiau, bet negi verta piemens pasvaičiojimus imti į galvą ar net širdį. Nors gal dėl to atsirado nesupratusių mano rašymo esmės.

Ji, jau rimtai kalbant, paprasta: na nėra, nors tu ką, jokių lingvistinių priežasčių drausti pasuose tą nelemtąją W (kaip ir Q su X). Nėra. Ir nėra vienas nenurodėte nei įrodėte kitaip. Nes tai mums nurodo „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“, o ne „Statrašos ramsčiai“. Gal vis dėlto tikroji reikalo esmė – politinės priežastys? Arba teisinės? Čia kas kita, nesiginčysiu. Tačiau tada gal taip ir reikėtų pasakyti. O politikai su teisininkais nuspręš. Ir nekompromituoti kalbininko profesijos, dangstant ją politinius žaidimus. Gal žilam plaukui ir nieko, bet tokia senų vilkų pozicija visuomenės akyse tikrai kompromituoja ir kalbos mokslą, ir net labai didelius laipsnius bei praeities nuopelnus. Deja. Ir dėl to man skauda.

Staiga kažkodėl prisiminiau pirmąjį Arturo Klarko (Arthur C. Clarke) dėsnį: Jei gerbiamas, bet pagyvenęs mokslininkas teigia, jog kažkas yra įmanoma, jis paprastai yra teisus. Bet jei jis teigia, jog kažkas neįmanoma, labai didelė tikimybė, kad jis klysta. (*When a distinguished but elderly scientist states that something is possible, he is almost certainly right. When he states that something is impossible, he is very probably wrong.*) Dėl viso šito dėstau dar kelias mintis apie nesąmones, kurios ir toliau kompromituoja tiek jų gynėjus, tiek mūsų valstybę. Tai mano pareiga.

Kareninienė? O gal geriau Pauvelsienė ir Paskualienė?

Visai neseniai nutiko neregėtas negirdėtas dalykas – teismas nusprendė, kad vienai moteriškei, ištekėjusiai už užsieniečio, privalu lietuviškame santuokos liudijime parašyti taip, kaip parašyta jos vyro pase. Sakysite, kas čia keista, tokia jau pas mus tradicija nuo seno, kad moterys ima vyrų pavardes. Juoba kad nieko baisiau už Smetonienės išdarytas visokias Juodvalkes ar Daujotes ir būti nebegali. Bet kur tau! Pasirodo, to užsieniečio pavardėje besanti nelemtoji raidė W (jei kam išsamiau rūpi, žiūrėkite [čia](#).)

Dabar, įrašius lietuvis ir Lietuvos pilietės pavardę į santuokos liudijimą su W, greičiausiai atsivers pragaro vartai ir mūsų gimtoji kalba ten nugarmės. Ir tuo baisumai nesibaigia – kaip dabar bus su tos, atsiprašant, pilietės lietuvišku pasu? Negi ir vėl tie mūsų teismai lieps įrašyti net į pasą *Pauwels*! Ir jų vis daugėja – ne kitaip kaip globalusis sąmokslas prieš lietuvių.

Andai žiūriu, kolegė eina per universiteto kiemą – pagal vyrą turėtų būti Rasa Di Pasquale. Bet pasiliko mergautinę pavardę, nes biurokratai pasiūlė Di Paskuale ar Di Paskvale. Pagalvojau, o kuo blogai būtų Di Paskualienė? O gal visai išverskime – Di Velykienė? Juk taip lietuviška! Buvo juk Ona Kareninienė – maždaug tuo pat metu kaip ir „Statrašos ramsčiai“.

Kita vertus, negi iš tiesų nėra jokio teisėto būdo likti Lietuvos pilietėmis ir turėti tokias baisias nelietuviškas pavardes? Giliau pažvelgus, aišku, yra, bet kažkodėl tiek interesančių, tiek lietuviškos „gynėjų“ tai neminima ir tuo nesinaudojama.

Kaip Pauwels ir Pasquale teisėtai įsigyti lietuvišką pasą su tikra pavarde

Tikriausias, aišku, – teismų kelias. Su santuokos liudijimu Pauwels juk pavyko. Bet kai pagalvoji, kad ir vėl teks pinigų kišti advokatams, net kraujas užverda. Nesiimsiu nagrinėti minėtos bylos teisėjo argumentų ir motyvacijos (gal net nesu tam pakankamai išsilavinęs), bet paskaitinėjus teisės dokumentus, nesunku susigaudyti, kad pase turėti tokią daliai mūsų visuomenės nepriimtą pavardę (bent jau septyniiasdešimčiai tūkstančių „kalbos gelbėtojų“) teisėtų galimybių esama.

Tiesa, kelias netrumpas, bet gana paprastas. Vardiju papunkčiui, ką turi padaryti ponios Pauwels ir Di Pasquale: 1) atsisakyti Lietuvos pilietybės; 2) įgyti užsienio pilietybę pagal vyrą; 3) atsisakyti užsienio pilietybės; 4) paprašyti vėl Lietuvos pilietybės; 5) kartu pateikti prašymą įrašyti originalią pavardę (su raide W ar Q), remiantis 1991 m. sausio 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo Nr. I-1031 „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ trečiuoju punktu: „Asmenų, turėjusių kitos valstybės pilietybę, vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase gali būti rašomi pagal tos valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą.“ Viskas, sveikinu naująsias Lietuvos Respublikos pilietes Pauwels ir Di Pasquale.

Mielieji ponai, gal aš esu tiesiog naivus ar visiškai nesusigaudau gyvenime, bet man tai atsiduoda idiotizmu. Tai neteisinga. Tai yra tyčiojimas iš Lietuvos Respublikos ir jos piliečio. Na, pilietis tiek to – jei turi didį tikslą (trupučių pinigų ir Meilę Lietuvai), viską iškęs. Bet juk didžiausia bėda kita – tai yra tyčiojimas iš pačios Lietuvos Valstybės ir jos Konstitucijos.

Ką ši hipotetinė, bet galima istorija rodo? Pirma: lietuviškame pase pagrindiniame įrašė raidės W, Q ir X iš principo yra galimos ir teisėtos. Antra: **lietuvių kalba** nuo to nei žlunga, nei nyksta, nei kitokios negandos ją išlinka. Trečia: Konstitucijos dvasios tokios galimybės irgi nesmerkia. Tai kokia problema? Kodėl teisėtai įgijusiai pavardę kaip svetimvardį moteriškai negalima tiesiog perrašyti tos **pavardės** į jos pasą, ir viskas. (Beje, mūsų laikais taip ir vyriškiui gali nutikti – antai Akselis H. nuo mažens buvo Axeliu rašomas, bet lietuviškame pase staiga patapo Akseliu. Ir tai ne šiaip koks prašalaitis, o universiteto profesorius, tarptautinio matomumo mokslininkas, įvairių valstybių ordinų kavaličius.)

Teismai, atrodo, blaivėja ir nurodys atitinkamiems mūsų organams įrašyti į už užsieniečių ištekėjusių moterų pasus neiškraipytas vyrų pavardes (jei jau ryžosi tai padaryti santuokos liudijime). Bet kodėl negalime to padaryti kaip žmonės, be metų metus besitęsiančių teisinių ginčų dėl nežinia ko, be kvailiausių parašų rinkimo iniciatyvų, be žmonių mulkinimo ir tampymo po teismus...? Kodėl? Nesuprantu.

Ar pasams galioja išimtinės rašybos taisyklės

Pasas ir asmens tapatybės kortelė – svarbiausi dokumentai, kurių rašybą sutvarkyti visiškai kitaip, kaip rašome visur kitur, mus neva įpareigoja **Konstitucija**. Beje, o kodėl ne gimimo liudijimas? Juk dažniausiai šešiolikmečio vardas ir pavardė į pasą nurašomi būtent iš gimimo liudijimo. O gimimo liudijimo išrašymo taisyklės jau kitos? O jei anas išduotas užsienyje? Ir kodėl visi kiti dokumentai – vairuotojo pažymėjimas, diplomas ir pan. prastesni, kad jiems jau galima leisti bendrąsias rašybos taisykles? Nors dažniausiai į juos vardas ir pavardė nurašomi iš paso. Tai kaip tada su įstatymuose įtvirtinta galimybe rašyti juose kitaip – nebelieka. Žodžiu, kažkokia teisinė ir žodinė ekvilibristika pačia prasčiausia prasme.

Man nesuprantama „kalbos gynėjų“ ir „talkininkų“ logika – pasams vienokios rašybos taisyklės, o kitur kitokios. Tai gal paprasčiausia visas rašybos problemas išspręsti drastiškai: nustatome lietuviškam pasui vienokią gramatiką ir rašybą, „kalbos gynėjams“ kitokią, visiems kitiems piliečiams trečiokią. Tai absurdas? Na ne, norvegai juk turi berods dvi oficialias rašybas – nynorsk (naujoji norvegų) ir bokmal (knyginė norvegų), ir dar bent pora neoficialių – riksmal (valstybinė norvegų) ir hognorsk (elitinė norvegų). Lietuvoje tai būtų tiesiog demokratijos apoteozė.

Bet mano ne tokia demokratiška prigimtis (pagaliau, ir sveikas protas) sako, kad gal geriau likime su viena rašyba ir nekurkime kiekvienam gyvenimo atvejui vis kitokios. Stebuklas, bet šiuo klausimu sutarčiau net su tokiais autoritetais kaip V. Labutis, A. Paulauskienė ir A. Piročkinas(!), kurie visai neseniai rašė „visi kalboje vartojami žodžiai turi paklusti bendrosioms normoms“ (žr. **čia**). Kad taip šie jų žodžiai „talkininkams“ į ausį, nors, teisybę sakant, kiti jų tekstai išduoda, kad tai tik kitiems pamokyti, nes patys gyvenime skelbiamų teorinių nuostatų nelabai linkę laikytis.

Baigiamoji pastaba

Taigi, kuo čia dėti **lenkai**? Ogi niekuo!

